

МАЙНОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

САПАРОВА Анастасія Олександрівна - кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теоретичних та приватноправових дисциплін Київського міжнародного університету

<https://orcid.org/0000-0001-5569-8192>

ТОМАШОВ Євгеній Євгенійович - студент 2 курсу магістратури Навчально-наукового юридичного інституту Київського міжнародного університету

DOI 10.32782/EP.2023.2.14

У статті адміністративні стягнення об'єднуються як відповідна кара з боку держави щодо особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, яка втілюється в певній формі, встановленій законом, та здійснюється через практичне застосування конкретного виду адміністративного стягнення, що пов'язано з певними обмеженнями того чи іншого права, блага особи, і є результатом настання адміністративної відповідальності. Система адміністративних стягнень – це закріплений у законодавстві у певній послідовності (за ступенем тяжкості) відносно стійкий, диференційований перелік заходів адміністративної відповідальності, об'єднаних спільністю підстав, цілей, функцій і процедури застосування, яка заснована на принципах законності, гуманізму та індивідуалізації відповідальності. Визначальне місце в системі адміністративних стягнень займають міри майнової відповідальності.

Ключові слова: адміністративні стягнення, адміністративна відповідальність, адміністративно-деліктне право, штрафні санкції, адміністративний штраф.

Постановка проблеми

Система й види адміністративних стягнень визначені в ст. 24 КУпАП, яка містить різні за характером і правовими наслідками санкції, що дає змогу використовувати їх диференційовано, урахувавши як ступінь суспільної небезпеки, особливості вчинення адміністративного

правопорушення, так і особливості особи, яка вчинила право- порушення.

Адміністративні стягнення об'єднані в систему, встановлену законом і підзаконними актами, сукупність адміністративних санкцій, які можуть накладатись на осіб, винних у вчиненні адміністративних проступків, владою уповноваженого органу держави. Майнова відповідальність складає чи не найважливішу складову цієї системи, що й обумовлює як перманентний інтерес до неї вчених, так і велику кількість проблемних питань, які й досі не набули свого остаточного вирішення.

Стан дослідження проблеми

Дослідженню майнової відповідальності як складової системи адміністративних стягнень присвячували свої праці, зокрема, такі українські вчені: В. Авер'янов, А. Агапов, Н. Александрова, І. Арістова, О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Д. Лук'янець, О. Міколенко, І. Сквірський, М. Тищенко, В. Шкарупа. Проте й досі залишаються не до кінця вирішеними важливі питання. Серед них – відмежування майнової і немайнової відповідальності в системі адміністративних стягнень.

Мета і завдання дослідження

У світлі виявленої і сформульованої вище проблеми, метою цієї наукової розвідки є відмежування майнової і немайно-

вої відповідальності в системі адміністративних стягнень.

Виклад основного матеріалу

Адміністративне стягнення є складовим елементом цілісної системи примусових заходів, який спрямовано на захист суспільних відносин у сфері державного управління, громадського порядку і громадської безпеки [3, с. 28].

У ст. 23 КУпАП адміністративне стягнення визначене мірою відповідальності. Такий погляд знайшов підтримку в адміністративно-правовій науці.

А. Т. Комзюк підкреслює, що адміністративне стягнення є мірою відповідальності, правовим наслідком адміністративного правопорушення, а його зміст полягає у позбавленні або обмеженні порушників певних прав, благ, а їх загальною особливістю є репресивний, каральний характер [5, с.22].

Н. В. Хорошак відзначає, що адміністративним стягненням хоча й притаманні загальні риси адміністративних санкцій, вони мають певну сукупність характерних ознак, до яких вона відносить такі: вони передбачені конкретною правовою нормою, недотримання чи порушення якої ініціює їх застосування; основною функцією адміністративного стягнення є стягнення з правопорушника; це стягнення реалізується через інститут адміністративної відповідальності і виступає її складовим елементом; законодавством передбачено спеціальний порядок їх застосування; адміністративні стягнення застосовуються спеціально уповноваженими органами в межах законодавчо визначеної компетенції [8, с. 5–6].

Тобто в найзагальнішому, доктринальному вигляді адміністративне стягнення, з точки зору його зв'язків з адміністративним примусом та адміністративною відповідальністю, із врахуванням поглядів науковців, можна схарактеризувати як регламентовані нормами адміністративного права заходи адміністративної відповідальності, що мають примусовий характер та застосовуються органами державної влади (виконавчої та судової) у процесу-

альній формі задля досягнення певної мети, які виступають у формі обмеження прав, свобод і законних інтересів особи, яка вчинила адміністративне правопорушення.

Враховуючи те, що адміністративні стягнення утворюють певну систему примусових заходів, у літературі неодноразово мали місце спроби здійснити їх класифікацію за низкою критеріїв. Класифікація передбачає застосування логічної операції поділу понять, який полягає у поділі предметів на класи на основі їх спільних ознак з утворенням певної системи класів цієї сукупності предметів [6, с.180].

Сам вид адміністративного стягнення, враховуючи його комплексну характеристику на підставі відповідних класифікацій, вимагає наявності певних умов його застосування в межах адміністративно-деліктного провадження, де неврахування цих умов, які в більшості включено до загальних положень накладення адміністративних стягнень, фактично виключають досягнення мети застосування адміністративного стягнення (ст. 23 КУпАП) [4].

На сьогоднішньому етапі розвитку правової науки спір про сутність «фінансової санкції» та її місце в структурі примусових заходів привертає все більше уваги вчених. Цьому сприяє, по-перше, законодавча невизначеність цього терміна, по-друге, наявність певних особливостей правовідносин, які передбачають застосування санкцій, не врегульованих» кодифікованими нормативними актами, і, по-третє, наявність специфічного суб'єкта притягнення до відповідальності – юридичної особи. Погляди науковців та практиків щодо цієї проблематики в загальних рисах можна звести до двох точок зору.

Перша полягає у визнанні «штрафних санкцій» самостійним видом юридичної відповідальності, який не знайшов відповідного відображення ні в законодавстві, ні в науці. Представники іншої точки зору, яку підтримуємо і ми, наголошують на тому, що «штрафні санкції» за правовою природою є ні чим іншим, як адміністративними штрафами, тож їх необхідно віднести до адміністративної відповідальності.

Треба зазначити, що використання вказаного поняття притаманне найбільше спеціалістам з фінансового права. Причому деякі з них вказують на самостійність існування «штрафних санкцій» [9, с. 14].

Однак, і в першому, і в другому випадку не слід змішувати такі різні за сутністю правові категорії, як «відповідальність» та «санкція».

Як видно з полеміки прибічників як першої, так і другої точок зору під поняттям «санкція» розуміється суто нормативний аспект. Тобто вона розглядається як елемент правової норми. Тож у такому випадку доречно було б виходити саме з тих правових норм і того кола правовідносин, дотримання та виконання яких має забезпечити фінансова санкція.

Адміністративним правовідносинам притаманні такі риси:

1) вони побудовані на засадах «владний припис – підпорядкування», тобто адміністративним правовідносинам притаманна відсутність юридичної рівності сторін;

2) у цих відносинах прямо або опосередковано відображена воля та інтереси держави, тобто публічно-правовий інтерес. Саме тому обов'язковим суб'єктом адміністративних правовідносин виступає офіційний, уповноважений представник виконавчої влади та інші.

3) при цьому адміністративно-правова норма відповідним чином регламентує дії сторін в адміністративних правовідносинах.

Виходячи з того, що особливості правовідносин і, відповідно, правової норми, спрямованої на їх врегулювання, визначають особливість санкції, яка забезпечує їх дотримання та охорону, витікає адміністративно-правова природа «штрафних санкцій».

Штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених Кодексом про адміністративні правопорушення та іншими законами. Це найпоширеніший вид адміністративного стягнення майнового характеру (застосовується більше ніж у 80 відсотках випадків

порівняно з іншими стягненнями). Широке розповсюдження цього стягнення можна пояснити кількома обставинами: множинністю органів адміністративно-штрафної юрисдикції (це стягнення можуть накладати майже всі уповноважені органи), розмаїттям суб'єктів покарання, спрощеним порядком застосування, значним виховним, превентивним та репресивним потенціалом, оперативністю процедури стягнення, можливістю накладення і стягнення штрафу на місці вчинення правопорушення.

У літературі визначають найбільш характерні ознаки штрафу, а саме:

а) штраф - це завжди державний примус;

б) його застосування означає обмеження майнових інтересів винних осіб;

в) штраф є одномоментним стягненням.

г) особливістю адміністративного штрафу є те, що він не носить компенсаційного характеру. Ця характерна ознака відмежовує його від інших штрафних заходів, в тому числі і від цивільного штрафу.

Якщо перший - це захід впливу на психіку та майнове становище правопорушника [1, с. 302], то цивільно-правовий штраф виступає засобом захисту договірних зобов'язань, і за своєю правовою природою має компенсувати кредиторів збитки у разі невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань боржником [2].

Якщо ж розглянути «штрафні санкції» за їх змістовним навантаженням, тобто як санкції, котрі містять покарання у певній грошовій формі, то за цією ознакою вони тотожні цивільному штрафу (пені, неустойці) та кримінальному покаранню у вигляді штрафу. Однак, враховуючи весь комплекс проаналізованих ознак, вважається логічним віднесення «штрафних санкцій» саме до адміністративного стягнення у вигляді штрафу.

Спірним лишається питання визначення правової суті пені, яка застосовується органами державної податкової служби за невнесення або внесення невідповідної суми податкового зобов'язання. «Штрафні

санкції – це грошові штрафи та пені, що стягуються з платників податку за порушення податкового законодавства» [7, с. 60].

За своїми властивостями, напрямом дії та суб'єктом застосування вона не відрізняється від штрафу, однак має інший спосіб визначення (не більше % облікової ставки НБУ за кожен день просрочки).

Пеня – це плата у вигляді відсотків нарахованих на суму податкового боргу, що справляється з платника податків у зв'язку з несвоєчасним погашенням податкового зобов'язання.

Виділяються особливості пені, а саме: а) підставою застосування є порушення строку виконання обов'язку; б) об'єктом цього обов'язку є грошові кошти; в) розмір пені прямо пропорційний тривалості прострочення виконання зобов'язання [7, с. 60].

Враховуючи викладене та беручи до уваги, що пеня призначається уповноваженим органом управління, наділеним владно-примусовими повноваженнями за порушення встановлених правил внесення податкових платежів, спрямована на охорону та захист податкових відносин, фіксується індивідуальним актом управління, можна зробити висновок, що вона також носить характер адміністративного стягнення.

Щодо посадових та юридичних осіб порівняно з громадянами чинним законодавством встановлені більш високі розміри штрафу (наприклад, за порушення законодавства про об'єднання громадян ст. 186–5 КУпАП передбачає штраф від 25 до 130 неоподаткованих мінімумів доходів громадян).

За законодавством України штраф повинен бути сплаченим порушником не пізніше сплину 15-денного терміну з дня вручення йому постанови про накладення штрафу (ст. 307-310 КУпАП) [4].

Якщо правопорушник не сплатив штраф у встановлений законом термін, то постанова про накладення стягнення направляється для стягнення відповідної суми з грошових прибутків правопорушника. Якщо і в цьому випадку немає

можливості стягнути необхідну суму, посадовою особою виноситься постанова про примусове стягнення штрафу виконавцем. Виконавець спрямовує стягнення на особисте майно правопорушника.

Висновки

Закріплюючи в КУпАП певну сукупність заходів адміністративного стягнення (ст. 24 КУпАП), законодавець утворює цілісну систему, яка здатна здійснювати відповідний вплив на особу залежно від того, який об'єкт адміністративних відносин, якою мірою та з якою формою вини нею було порушено, а відповідно – і забезпечувати нормальне існування та розвиток адміністративно-правових відносин. Система адміністративних стягнень – це закріплений у законодавстві у певній послідовності (за ступенем тяжкості) відносно стійкий, диференційований перелік заходів адміністративної відповідальності, об'єднаних спільністю підстав, цілей, функцій і процедури застосування, яка заснована на принципах законності, гуманізму та індивідуалізації відповідальності.

Найпоширенішим видом реакції держави на вчинення адміністративних правопорушень в адміністративно-деліктному законодавстві України був і залишається адміністративний штраф: за даними адміністративно-юрисдикційної практики щороку у 90 відсотках усіх постанов про накладення адміністративних стягнень передбачається саме адміністративний штраф.

Література

1. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. : Т. 1. Москва. Юрид. лит., 1981. 360 с.
2. Вельский К. С. О принципах административного права. *Государство и право*. 1998. № 8. С. 20–22.
3. Иванов В. В. Материально-правовые и процессуальные гарантии законности привлечения к административной ответственности. Одесса: Изд-во Астропринт, 2001. 192 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984.-

№ 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. (дата звернення: 01.02.2023).

5. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : автореф. дис. ...д-ра юрид. наук Харків, 2002. 32 с.

6. Петрова І. Г. Розвиток інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб на території України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2015. Вип. 6-1 (1). С. 179–182. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_6-1\(1\)_47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_6-1(1)_47) (дата звернення: 20.02.2023).

7. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

8. Хорошак Н. В. Адміністративні стягнення та їх застосування: автореф. дис. ...докт. юрид. наук. Київ, 2002. 16 с.

9. Шильник В. Ю. Адміністративні юрисдикційні провадження та їх здійснення органами внутрішніх справ : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: Харків, 2004. 19 с.

SUMMARY

In the article, administrative penalties are justified as an appropriate punishment by the state against a person who has committed an administrative offense, which is embodied in a certain form established by law and is carried out through the practical application of a specific type of administrative penalty, which is associated with certain restrictions of one or another right, the good of a person, and is the result of the onset of administrative responsibility. The system of administrative sanctions is a relatively stable, differentiated list of measures of administrative responsibility established in legislation in a certain sequence (by degree of severity), united by the common grounds, goals, functions and application procedure, which is based on the principles of legality, humanism and individualization of responsibility. Measures of property responsibility occupy a decisive place in the system of administrative fines.

Keywords: administrative fines, administrative liability, administrative tort law, fines, administrative fine.